

ТАКТИКИ НЕДОПУЩЕННЯ

Характер деяких порушень прав людини вимагає негайної реакції в формі безпосереднього, фізичного втручання. Неодноразово, ситуація вимагає негайного прийняття більш рішучих кроків ніж лобювання чи організація кампаній і протестів – які охоплюють такі різноманітні дії, як повернення правовим власникам їх землі, подання важко хворим необхідних ліків, звільнення молодих дівчат з публічних будинків, припинення рабської праці дітей на заводах. Цього типу тактики пов'язані з безпосередньою небезпекою для їх діячів, які часто ризикують втратити життя чи здоров'я. Багато з них, як наприклад, колишні проститутки, які створили організацію в Бангладеш (див. с.4) можуть бути несподіваними союзниками, участь яких значно збільшує ефективність допомоги, яка надається.

Проти несправедливих правил власності: Заселення необроблених земель з метою спонукання уряду до проведення необхідних аграрних реформ

Бразильський Рух Безземельних Працівників (*Movimento Dos Trabalhadores Rurais Sem Terra - MST*), борючись за проведення необхідних аграрних реформ, забезпечує підтримку жертвам порушень через заселення їх на необроблених сільськогосподарських землях.

Від моменту створення в 1984 році, MST змагається з проблемою відсутності аграрної реформи, проводячи акції заселення на необроблених землях великих власників земель. Після фізичного зайняття даної землі MST старається за допомогою петиції та шляхом законодавчої ініціативи, отримати від них законний титул. З цією метою використовується закон бразильської конституції, згідно з яким земля, яка не обробляється, може стати предметом аграрної реформи, що полягає на примусовій передачі господарювання на землі іншим особам.

Незважаючи на багато обіцянок з боку влади, за останні двадцять років тільки мізерна кількість землі стала об'єктом редистрибуції в рамках урядових програм. На сьогодні, половина цілої поверхні сільськогосподарських земель в Бразилії становить власність одного процента жителів країни, коли майже п'ять мільйонів землеробів залишається без землі.

MST направляє своїх діячів до даного села, щоби налагодити стосунки з родинами, які не володіють землею і провести набір для акції заселення. Після консультацій з представниками місцевого суспільства, діячі вибирають врожайну землю, що не обробляється і яка, в міру можливості, не має встановленого власника. Часто підготовка місцевих жителів до акції заселення вимагає присутності діячів MST протягом не менше 6 місяців. Ефективна організація роботи над підготовкою до заселення є основою поступової підготовки до управління цим процесом. Безпосередньо в рамках акції родини йдуть на вибрану землю, без вжиття насилля переступають ймовірні бар'єри, які її оточують, і займають її. Якщо ж незабаром їх виселять з землі, вони добровільно її покидають, але тільки для того, щоби потім повторити процедуру, коли наказ звільнення землі втратить чинність.

На акції заселення звернули увагу державного агентства з питань аграрної реформи, в якій діячі люблять легалізацію описаного способу дій шляхом присвоєння зайнятих земель. З метою тиску на владу, MST організовує марші і окупації урядових будинків та публічно осуджує адміністрацію за повільність у виконванні постанов конституції. Процедура легалізації нерідко триває до п'яти років. Зараз після створення нового поселення будуються школи та поліклініки. Землі інтенсивно обробляються, щоби забезпечити живлення прибулим. Ця тактика показала небувалу ефективність, незважаючи на те, що не вдалося уникнути спорадичних актів насилля. MST отримало землю для близько 250 тисяч родин, що проживають в понад 1600 поселеннях.

Діяльність MST є винятковою – акції мирної окупації землі реально змінили долю тисяч людей, яким землеробство забезпечило незалежність і самодостатність. Хоча займання землі само по собі могло статися небезпечним і привести до насилля, об'єднання його з широкомасштабним тиском на владу для впровадження обіцяних аграрних реформ, по суті перетворилося в ефективну суспільну кампанію. MST було в стані безпечно застосовувати описувану тактику шляхом забезпечення великої кількості учасників акції. Випадкам застосування насилля власниками землі чи місцевою владою діячі організації протидіяли направленням туди уваги мас-медіа.

З інших країн відомо багато випадків акцій займання земель, які не пройшли повністю мирно або навіть закінчилися інцидентами вжиття насилля різного рівня. Використання цього типу тактики несе в певних ситуаціях велику дозу ризику, звідси вона вимагає виключного старанного планування, як й реалізації, запрограмованої в першу чергу на мирний перебіг.

Безпечне використання тактики запрограмованої на дії проти законів для вилучення прав людини і тиску на правлячих може відбутися тільки в дуже специфічних умовах.

„Закон про аграрну реформу говорить, що кожна аграрна нерухомість повинна виконувати функцію або суспільну, або ужиткову, способом, який створює робочі місця та забезпечує отримання з неї врожаю. Тому закон є по нашій стороні. Однак, якщо ми залишимо виконання реформи правлячим, вона залишиться виключно на папері, а це внаслідок впливів великих власників земель в Національному Конгресі та Сенаті”

— Wanusa Santos,

Movimento Dos Trabalhadores Rurais Sem Terra,

Бразилія

Всупереч міжнародному патентному закону: громадська непогора як форма прагнення зміни законів, які кривдять

В Південно-Африканській Республіці (ПАР) організація *Treatment Action Campaign* (Кампанія на користь Лікування) провела акцію громадської непокори, суттю якої було обійти вітчизняні патентні закони. Метою акції було створення тиску на уряд, щоби шляхом зміни законів, він забезпечив лікування ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД.

В червні 2000 року *Treatment Action Campaign* (ТАС) розпочала всупереч міжнародному патентному праву імпорту генеричних¹ ліків від ВІЧ і СНІД, пробуючи таким способом спонукати фармацевтичні корпорації зредувувати ціни патентних ліків, а уряд ПАР змусити видати дозвіл на імпортування дешевих, генеричних версій ліків, які охороняються міжнародними патентами. Метою описуваної тактики було збільшення доступу громадян ПАР до дешевих ліків від ВІЧ і СНІД. В країні проживає понад чотири мільйони інфікованих, з яких абсолютна більшість не має шанс на лікування в зв'язку із високими цінами ліків, патентованих міжнародними фармацевтичними корпораціями.

Fluconazol це основний препарат, який приймається при хворобах, викликаних присутністю ВІЧ-вірусу. Як і більшість ліків, що застосовуються в терапії ВІЧ і СНІД, *Fluconazol* виробляється міжнародними фармацевтичними корпораціями в рамках відповідного патенту і імпортується в ПАР по дуже високих цінах. Так звані генеричні версії препарату є значно дешевші. Патент застережений фірмою Pfitzer в світлі міжнародного закону забороняє однак уряду ПАР імпортувати генеричні версії. І хоча чинний в ПАР патентний закон дозволяє імпортувати або продукцію дешевих версій патентних ліків, уряд ніколи не вирішив скористатися наданими йому вітчизняним законом повноваженнями.

Перед початком імпорту, ТАС розпочала співпрацю з Міжнародною Організацією Здоров'я (WHO) та організацією Лікарі без Кордонів (MSF) з метою підтвердження, що генеричні версії препаратів є ефективними і безпечними в лікуванні. Було створено організаційну підтримку для імпорту. Наприклад, ТАС організувала візит в Таїланді, де генеричні версії *Fluconazolu* і *Biopolu* були загальнодоступні по ціні що не перевищує 28 центів США за таблетку.

Коли транспорт таблеток *Biopolu* був на кордоні, Рада Медичного Контролю ПАР (*South African Medicine Control Council*) розпорядилася тимчасово їх конфіскувати, тоді як члени Ради дебатували над можливістю зняти препарат з-під заборони імпорту. В листопаді 2000 року, під впливом тиску з боку ТАС та їх вітчизняних і міжнародних союзників, Рада видала дозвіл на дистрибуцію препарату пацієнтам однією із партнерських організацій ТАС. Фармацевтична корпорація Pfitzer проголосила впровадження власної версії генеричного препарату до березня 2000 року; виключення з-під знаку заборони, як реалізація урядом своєї компетенції, знову мало бути розглянуто в момент фактичного виконання цієї обітниць.

Через скерування уваги на дешеві, альтернативні фармацевтичні рішення, акція громадської непокори дала вираз нагальному характеру проблеми доступу до ліків від ВІЧ і

СНІД. Діячі були готові нести відповідальність за порушення закону пов'язаного з необхідністю рятування людського життя, що було ефективним засобом впливу на внутрішню політику влади.

Незважаючи на не пристосування до південноафриканського закону та міжнародних патентних домовленостей через імпорту генеричних ліків, ТАС підтримало уряд ПАР в процесі щодо збірного позову 39 фармацевтичних корпорацій, які є членами *Товариства Фармацевтичних Продуцентів (Pharmaceutical Manufacturers' Association - PMA)*. PMA закидало незгідність з міжнародним патентним правом чинного в ПАР закону про ліки, який уповноважував уряд до імпорту патентних ліків з-за кордону, якщо вони є по нижчих цінах. В кінцевому результаті PMA відкликано позов.

Південно-Африканська Республіка й надалі стоїть перед лицем серйозної кризи дотримання прав людини: мільйони людей є ВІЧ-інфікованими або хворіють на СНІД, не маючи доступу до ефективних ліків. В серпні 2003 року в результаті заходів ТАС уряд ПАР прийняв рішення про безплатне надання антиретровірусних ліків всім громадянам та підтвердив цю обіцянку в постановах плану розвитку, затвердженого в листопаді цього самого року.

Звільнення молодих дівчат з публічних будинків: використання для рятування жертв порушень прав досвіду осіб, які перебувають з ними в безпосередньому контакті.

В Бангладеш місцеве товариство приймає рішення про втручання в діяльність приватного сектора, яка констатує порушення прав людини.

Товариство Проститутток *Ekota* в Бангладеш використовує групи спостережень, членами яких є старші проститутки, для рятування дівчат, які перебувають в публічних будинках всупереч їх волі.

Проститутки з довгим стажем роботи відіграють особливу роль в торгівлі сексуальними послугами. Більшість з них є власницями публічних будинків і виконує роль посередників, що винаймають приміщення проституткам, які надають послуги в публічних будинках. Краще матеріальне становище таких осіб та їх устаткована позиція в публічних будинках дозволяє їм неодноразово вирішувати або впливати на то, хто є в публічному будинку. Винаймаючи приміщення „опікунки” упевнюються, що серед дорослих проститутток немає неповнолітніх дівчат.

Незважаючи на такі встановлені правила, молоді проститутки часто приводять з собою до публічних будинків неповнолітніх. В такому випадку старші проститутки і „опікунки” орієнтуються, де неповнолітня перебуває і утримують з нею контакт щоби довідатись, чи вона потрапила в публічний будинок добровільно, з якого вона села, скільки має років та ким є її родичі. Потім цю інформацію передають товариству *Ekota*, яке направляє довірену особу, щоби інформувати батьків або родичів неповнолітньої про місце її перебування. В багатьох випадках родина дівчини в стані сама повернути її з публічного будинку. Однак, неодноразово

виявляється, що це власне родина здійснила трансакцію продажу дитини до публічного будинку і не може або не хоче їй допомогти.

Одночасно з початком рятування дівчат з публічних будинків, товариство *Ekota* налагодило контакти з рядом місцевих неурядових організацій для отримання підтримки для своєї ініціативи і безпосередньої допомоги жертвам. Неурядові організації відіграють ключову роль в процесі суспільної реабілітації тих дівчат, які не в стані повернутися до своїх родин.

Незважаючи на великі зусилля спрямовані на звільнення молодих дівчат з публічних будинків, проститутки отримують не дуже велику підтримку з боку місцевих суспільств, які спостерігають проституцію перед усім як суспільну загрозу. Додатково, рятування дівчат влучає безпосередньо в інтереси бенефіціантів торгівлі сексуальними послугами, що ставить працюючі на цій ниві проститутки як й Товариство в небезпечну позицію. Ці проститутки полягають на підтримці місцевих неурядових організацій, вчиняючи вплив на урядовців місцевої адміністрації щоби збільшили охорону, яка забезпечується проституткам та прийняли самостійні рішення для звільнення неповнолітніх дівчат з публічних будинків.

Описана тактика є ефективною в великій мірі завдяки тому, що працюючі в ній старші проститутки і „опікунки” в стані дуже ефективно розпізнати і побачити проблему. Через своє товариство вони створили міцну мережу контактів, яка дозволяє безпечно збирати і переказувати інформацію. Тактика є втручанням на вступному етапі порушення, коли дівчата вже є в публічному будинку, але значно полегшує їх фізичне звільнення з існуючої ситуації.

Інші особи, які в минулому були жертвами таких порушень як домашнє насилля, примусова праця або виселення, можуть деколи в подібний спосіб використати досвід своєї долі, спричиняючись до запобігання стражданням інших. Треба однак пам'ятати, що так як жінки в Бангладеш, ці особи можуть виявитися в ситуації безпосереднього ризику втрати життя або здоров'я.

Виламування заводських дверей: надання допомоги працюючим дітям шляхом інспектування заводських приміщень

В Індії Південноазіатська Коаліція до Боротьби з Рабством Дітей (*South Asian Coalition on Child Servitude - SACCS*) приймає рішення про втручання для рятування примусово працюючих дітей.

SACCS організовує без попередження ревізії заводських приміщень, звільняючи примусово працюючих дітей. Коаліція, яка є союзом понад чотириста організацій охорони прав людини в цілій південній Азії, була створена з метою покінчення примусовій праці та праці дітей.

За даними Міжнародної Організації Праці (*International Labour Organization*), сьогодні в Індії примусово працює близько 60 мільйонів дітей, яким відмовляється в їх фундаментальному

праві на дитинство, навчання, гідну винагороду та охорону здоров'я і належні умови життя. Їх примушується працювати понад 12 годин денно, більшість з них утримується на заводах всупереч їх волі, де вони постійно піддаються фізичному насиллю та наражаються на важкі хвороби.

Від моменту створення в 1989 році, SACCS змагається з проблемою застосовуючи дворівневу стратегію, яка складається з діяльності як безпосередньої так й широкомасштабної, кожна розрахована на іншу категорію наслідків. „Рятункові акції”, які організує Коаліція, - це старанно сплановані, проведені без попередження ревізії закладів тих галузей промисловості, які за статистикою найохочіше користуються працею дітей. Після отримання повідомлення про застосування цієї процедури на конкретному заводі або явки батьків викрадених дітей, SACCS організовує власні групи порятунку із членів родин викрадених дітей, місцевих співпрацівників та поліціантів, озброєних тільки палками (без зброї), щоби силою звільнити дітей. Виламують двері заводських приміщень, де дітей тримають вночі і звільняють серед них неповнолітніх, поки не буде попереджений власник заводу. З метою забезпечення підтримки з боку відділів поліції, про акцію, яка має відбутися, інформуються місцеві органи адміністрації, однак деталі операції ніколи не оголошуються для уникнення порозуміння урядовців місцевої адміністрації з промисловістю.

Звільнення дітей підлягає офіційній документації органами місцевої адміністрації. З огляду на зв'язки урядовців з бізнесом, отримання відповідного документу триває зазвичай досить довго. Після виконання цієї формальності врятовані діти можуть бути охоплені програмами реабілітації SACCS, які забезпечують безплатне навчання до повернення дітей до їх сімей, якщо це є можливим. Шляхом цього типу безпосередніх дій SACCS звільнило від примусової праці понад 65 тисяч дітей-рабів за останні дві декади.

SACCS приймає рішення про безпосереднє втручання в місцях здійснення порушень – заводах, на яких тримаються діти. Діяльність організації є не тільки формою допомоги для тисяч неповнолітніх рабів, але також суттєво спричиняється збільшенню рівня свідомості локальних спільнот щодо зловживань через виявлення і розповсюдження інформації про їх вчинення. Ця діяльність крім цього не дає змогу владі продовжувати приймати пасивне становище перед проблемою. Від моменту проголошення інформації про порушення, як й відповідних дій SACCS, влада не є в стані охороняти підприємців–винуватців не наражаючись на публічні закиди і осудження.

Ризик, пов'язаний з використанням описуваної тактики виникає з негативних наслідків, які можуть понести передусім ув'язнені діти, як й місцеве суспільство в результаті збільшеного прагнення власників заводів скрити свої дії або перенести заводи на інші території. Також члени груп вторгнення SACCS можуть бути в серйозній небезпеці, тому їх план завжди має охоплювати всі можливі ймовірності і сценарії розвитку ситуації. Однак, як показав досвід

організації, багато осіб готові надавати допомогу в вирішенні такої серйозної проблеми, незважаючи на зв'язаний з нею ризиком.

Зміна і пристосування тактик

Здібність прийняття рішення про зміну використовуваної тактики є такою ж важливою, як вміння вибрати відповідну тактику з самого початку ініціативи. Коаліція для Вільної Бірми (Free Burma Coalition) закінчила недавно свою триваючу десять років кампанію бойкоту PepsiCo, Apple Computers, Heineken, Texaco і інших міжнародних корпорацій, присутніх на бірманському ринку – не тому що кампанія виявилася неефективною чи всі основні цілі були досягнуті, але тому, що ситуація дійшла безпосередньо до зміни тактики. Zar Ni, один із засновників Коаліції, детально пояснює причини.

Бойкоти скривають в собі великий потенціал. Це є відповідник важкої артилерії в військовій кампанії – валять з ніг противника, однак основне зусилля здійснюється руками багатьох людей на місцях, в країні. Натомість, коли ви оглушили противника, треба бути готовим завдати йому наступний удар.

Бойкоти піднесли рівень свідомості щодо ситуації в Бірмі і переконали кілька міжнародних корпорацій вийти з країни, що однак само по собі не було задовольняючим.

Офіційно ми закінчили бойкот в 2003 році, коли усвідомили собі, що нам необхідний новий спектр тактик, щоби змінити підхід до проблеми і профіль нашої кампанії. Ми собі усвідомили, що доки не змінимо способу, яким люди говорять про ситуацію в Бірмі, ми не переможемо. Бойкот як центральний пункт кампанії направляє радше увагу на режим, ніж на громадян Бірми. Тому ми мусили зосередитись на людях.

Сьогодні ми розвиваємо стратегічні партнерства з іншими організаціями, залученими в міжнародні кампанії по дотриманню прав людини. Зміна профілю діяльності і використання в ній нових тактик дозволить відкрити перед нами нові шляхи і нові можливості.